

ॐ
श्री अंगीकाय नमः

रत्न—दिपक.

भाग १-श्लो.

येन संग्रहः नीतिं चर्यां ब्रह्मं च भाग्यं

रथी प्रसिद्ध इति

दाह्याभाष्य व्याख्यारभाष्य पटल-नदीयाह.

(सर्वे लोक स्वाधीन राज्या इति)

अमदावाद पीरमशाना मेहन फारु श्री अन्वयज्ञागर प्रीतिग
प्रसभां पटल गोवालाह अकुलाहणे धर्मी

प्रथमा आवृत्ति

प्रत २०००

सन् १९१०

दि. ०-२-०

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાખિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૩૧૧૨

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૨૮૭ ૬૨૫૩ - ૧

વિષય ૩૧૨

ॐ

श्री अंभीकाय नमः

रत्न—दिपक.

भाग १ दो.

એક સુબોધ, નીતિ રસથી ભરેલી વાર્તા માળા.

રચી પ્રસિદ્ધ કર્તા

ડાહ્યાભાઈ બાબરભાઈ પટેલ-નડીયાદ.

અમદાવાદ—પીરમશાના રોજ પાસે શ્રી સત્યસાગર પ્રીન્ટીંગ
પ્રેસમાં પટેલ પોચાભાઈ ચક્રભાઈએ છાપી.

પ્રથમા આવૃત્તિ

પ્રત ૨૦૦૦

સને ૧૯૧૦

કિં. ૦-૬-૦

ગ્રામ્ય સંસ્થાઓના વિધાપીઠ પ્રશાસન
 રાજ્ય સરકાર
 ગાંધી નગર, મુંબઈ-૨૦

૪-૧૩

૩૪૪૪

આ ભુક અને ૧૮૬૭ ના રૂપ મા આકટ પ્રમાણે રજીસ્ટર
 કરાવી જમાવી આઈ લેકડે પ્રતિષ્ઠ કરાઈએ પાતાના
 સ્વાધીન રાજ્ય છે.

અર્પણ પત્રિકા.

પ્રિય મિત્ર વર શિવપ્રસાદ, ગોપાળરાય કંથારીયા
શુભસ્થળ-નડીયાદ

આપનો મારી પ્રત્યેનો મિત્ર ભાવ, આપના અપુર્વ સ્નેહનું
ઝરણુ, વળી સમયો ચિત્ત સુચનાઓ તેમજ આપની યથા યોગ્ય સહાયતા
ર્પણથી આકર્ષાઈ, આપણા મૈત્રીયુગ્મવતી દ્રઢતાની યાદગીરી દાખલ
આ લઘુ પુસ્તકાર્પણ આપનેજ ઉચ્ચાત્મક આનંદ માનું છું !

નડીયાદ

કંથારીયા ચક્રલા.

તા. ૧ સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૦

લી.

આપનો સ્નેહી.

|| ડાહ્યાભાઈ બાબરભાઈ પટેલ

રત્ન-દિપકની અનુક્રમણીકા.

૧. ચાર લાખનું ઇનામ.
૨. અલક્ષાલક્ષ કેમ ત્યજવો ?
૩. ભાઈનું લુપ્ત કે ગદ્દેનનો હીરો વટાવ્યો !
૪. અનીતિના વિકટ પંથમાંથી નીતિના સરળ માર્ગે દ્વારી જનાર શેઠ; સત્યનો જય.
૫. બેરીસ્ટર કે લુખડી બારસ ?
આ ચોપડી મળવાનું ઠેકાણું—

ડાહ્યાલાલ બાબરલાલ પટેલ-નડીયાદ

વાર્તા ૧ લી.

ચાર લાખનું ઇનામ.

મનહર પુરી નગરીમાં આત્મારામ નામક એક વિદ્વાન બ્રાહ્મણ વસતો હતો. તેને એક પુત્ર હતો, જેનું નામ વિવેકસાગર રાખવામાં આવ્યું હતું. વિવેકસાગરને તેની બાલ્યાવસ્થાથીજ દુર્જન મિત્રોના સહ વાસમાં રહેવાનો પ્રસંગ મળવાથી, તે દિન પ્રતિદિન બગડતો જતો હતો; અર્થાત નામ પ્રમાણે ગુણ તે ધરાવતો નહતો. એક વખત પોતાના પુત્ર વિવેક સાગરને પાસે બોલાવી આત્મારામ તેને શિખામણ રૂપી બોધ વચનો સંભળાવતા હતા. પિતાએ દીધેલા મીઠાં અન્નતમય, બોધવચનોને ઝેર તુલ્ય માની લઇ તેનો તિરસ્કાર કરી, વિવેકસાગર ગુસ્સો દર્શાવી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. આત્મારામ આથી ઘણોજ દિલગીર થયો અને પો તે વિચાર કર્યો કે આ હદપાર ગએલા પુત્રને ગમે તે પ્રયત્ને પણ સુધારવો જોઈએ; કારણ કે કાબુરૂપી લગામ જરાપણ દીલી મુકતાં પુત્ર છેક વંડી જશે એમ તેને લાગ્યું; તેથી પોતાના એક અંગદ મિત્રને આ પુત્ર સુધારવા ફરમાવ્યું, આત્મારામના તે મિત્રે એક જોધીરાગરને બોલાવ્યા અને વિવેક સાગરને સદ્બોધ આપી સુધારાના પાયા ઉપર લાવી મુકવા જણાવ્યું; અને કહ્યું કે જો તેને સુધારાના પ્રયાસમાં તમે કોઈક મંદ નીવડશો તો આત્મારામ તમને મોટું ઇનામ આપશે. જોધીરાગર જ તરત વિવેકસાગર પાસે ગયા, તેને કેટલીક રીતે સમજાવ્યો અને કહ્યું કે “ તમે તમારા પિતાનું અપમાન કરી તેનો તિરસ્કાર કર્યો માટે તમે શાસ્ત્ર કત રૂદ્ધી પ્રમાણે નર્કના અધિકારી થયા છો, ” જોધીરાગર

નું આવું બોલવું સાંભળી વિવેકસાગર ઉંડા વિચારમાં પડી ગયો, અને આ મહા પાતકનું નિવારણ શી રીતે કરી શકાય તે જણાવવા નમ્રતા પુર્વક આજીજી કરવા લાગ્યો. જેવીરાજે કહ્યું “ તમે જેવી રીતે તમારા પુત્ર્ય અને વડિલજનનો તિરસ્કાર કર્યો છે, તેવીજ રીતે તમે જેના પુત્ર્ય અને વડિલ છે તેના તરફથી તમારા તિરસ્કાર થવા પામે. તોજ એ તમારાથી થયેલા મહા પાતકનું નિવારણ થઈ શકે એમ છે. ” આ કથન સાંભળતાંજ તેણે પોતાના શ્વસુર ગૃહ (સાસરા) તરફ પ્રયાણ કર્યું; ત્યાં પહોંચતાંજ ‘ જમાદરાજ પંધાર્યા; ’ વિગેરે શબ્દોનો ધ્વની કર્યું ગોચર થવા લાગ્યો; જમાદને સાસરા તરફથી સારો આવકાર મળ્યો. થોડા દિવસ ત્યાં રહ્યા પછી પોતાના સસરાને વિવેક સાગરે જણાવ્યું કે ‘ મારો વિચાર જંગલમાં રહી ત્યાં બકરાં ચરાવવાનો થાય છે. ’ જમાદનું આવું હાહસ ભરેલું બોલવું સાંભળી તેના સસરાએ કહ્યું કે “ આપણે ઉચ્ચ પદિતના મનુષ્યો તેથી આપણાથી એવું નિયમ કરાય નહિ. લોકો નિંદા કરે, અને નાત જતમાં હલકા પડી જઈએ; માટે કાંઈક વિચાર ફેરવો તો સાર, ” આવી રીતે તેને ઘણા સમજાવ્યો. પરંતુ તે એકનો એ થયો નહિ; સસરાની શિખામણનો તેણે અનાદર કર્યો. આખરે સસરાએ તેને ચાર પાંચ બકરીઓ ખરીદી આપી, એટલે તે બકરીઓને લઈ તે જંગલમાં ગયો અને એક નાની પર્ણ કુટી બનાવી ત્યાં નિવાસ કર્યો. પોતાના સસરાને તેણે જણાવ્યું કે ‘ ભોજન કરવા હું ઘેર આવવાનો નથી માટે દરરોજ ભોજન મારી પર્ણ કુટીએ મોકલવું; ’ પહેલે દિવસે પરાણા, બીજે દિવસે પાછ, ત્રીજે દિવસે રહે તેની અફલ ગઈ ! એ કહેવતને અનુસરીને વિવેક સાગરની સાસુએ પોતાની પુત્રી સાથે પહેલે દિવસે મિષ્ટ ભોજન સુવર્ણના થાગમાં મોકલ

હયું. તેની સ્ત્રી થાળ લઇ પહોં કુટીએ ગઇ અને પતિનાં મુખ આગળ આણેલો થાળ રમુ કર્યો. વિવેક સાગર ખાઇ રહ્યો એટલે તેની સ્ત્રી ખેત્રી, “ પ્રાણનાથ ! આપના પિતા તેમજ સસરાની કીર્તિને ખંડીત કરી કલંક લગાડે એયું કર્મ કરવા તમને કાણે સુચવ્યું ? કે નાહક આ ઉપાધી લઇ બેઠા છો. ” તેના પતિએ જવાબ ન આપ્યો. એટલે તે ત્યાંથી ચાલી ગઇ. બીજે દિવસે સાસુએ ત્રાંપાના થાળમાં, ત્રીજે દિવસે પિતૃગના થાળમાં અને ચોથે દિવસે માટીના વાસણમાં, ઉતર તું બોજન મોકલવા માંડયું. હવે તેની સ્ત્રી પણ તેનાથી કંટાળી ગઇ હતી તેથી પોતાના પતિને કહેવા લાગી “ આતે શું નકામા ઢોંગ કરવા માંડ્યા છે ? કોડીની કમાઇ નહિ અને ઘડીની નવરાઇ નહિ. તેથી રીતે બીજને નાહક ખોટી કરો છો. આમ મારી આગળ તો નહિ ચાલે, સમજ્યા ? હવે તો હદ થઇ; ઘેર ચાલો ઘેર. ” સ્ત્રીના આ શબ્દો સાંભળી વિવેક સાગર તેને શાંત થવા જણાવ્યું અને પોતે ચાર શ્લોક બનાવી તેને આપ્યા તે નીચે પ્રમાણે છે:—

૧. આવ કહેતાં આવ લીજીએ, લાખ રૂપીઆ ઉસીકા.

૨. બેઠ કહેતાં બેઠે લીજીએ, લાખ રૂપીઆ ઉસીકા.

૩. ખા કહેતાં ખા લીજીએ, લાખ રૂપીઆ ઉસીકા.

૪. જોનો દગો તેને ખાય, લાખ રૂપીઆ ઉસીકા.

ઉપરના ચાર શ્લોક બનાવી પોતાની સ્ત્રીને આપ્યા અને કહ્યું કે “ હે ! સ્ત્રી ! આ શ્લોક લઇ તું બોજરાજના દરબારમાં જાજે અને તેને આપજે એટલે તને બોજરાજ ચાર લાખ રૂપીઆ આપશે ” પતિનાં આવાં વચનો સાંભળી તે સ્ત્રી દરબારમાં ગઇ અને પેલો પત્ર રા

જાના હાથમાં મુક્યો. પણ વાંચતાંજ રાજા ખુશી થયો અને તે સ્ત્રીને
આર લાખ રૂપીઆ આપાવ્યા. રૂપીઆ લઈ હરખાતી, તે સ્ત્રી ઘેર ગઈ
અને પોતાના પિતાને સવગી અને સ્ત્રી બિનાથી વાકેફ કર્યો. તેને પિતા
તરત જંગલમાં ગયો અને જમાઈને ફરી સમજાવ્યો, અને ઘેર આવવા
વિનવણી કરી. હવે પોતાનું કામ પૂરું થયું ન્હાયું વિવેક સાગર ઘેર
જઈયો અને આનંદમાં દિવસો વિતાવવા લાગ્યો.

ચાર શ્લોકનો અનુભવ.

પેલા શ્લોકના કાગળને ભોજરાજાએ સુવર્ણના તકનામાં સંઘાવી
પોતાના શયન ગૃહમાં લટકાવ્યો. કેટલાં એક વર્ષ પિત્યાબાદ રાજાએ
વિચાર કર્યો કે આ એક કાગળના ટુંકડાનાં ચાર લાખ રૂપીઆ આપ્યા
તે વ્યર્થ ગયા કારણ કે શ્લોક કંઈજ કામમાં આવ્યા નહિ. આવો વિ
ચાર ઉપજવાથી રાજ્યપાટ પ્રધાનને સોંપી પોતે દેશટુન કરી શ્લોકનો
અનુભવ મેળવવા નીકળી પડ્યા પોતાનો કીમતી પોપાક રસ્તામાં એક
બીખારીને આપી દીધો અને તેનો બુનો પોપાક પોતે પહેરી લીધો. મુ-
સાફરી કરતાં કરતાં પોતે કંચન પુરીમાં અત્રી પહોંચ્યા ત્યાં વિરસિંહ
નામક રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને ભોજ રાજા મળ્યા અને તેની ફરી મા
ગી વિરસિંહે પોતાને ત્યાં નોકરી આપી. ભોજ રાજાને ફક્ત કામ એટ
લુંજ કરવાનું હતું કે રાજા વિરસિંહને સ્નાન કરાવવું અને તે વખતે
તેની તહેનાતમાં રહી ચાકરી ઉઠાવવી ત્યાં કેટલા એક માસ પિત્યા;
ભોજરાજાએ પોતાનું નામ બદલી વિકાળ રાજ્યું હતું. વિકાળ સાને
પ્રિય થઈ પડ્યો હતો. એક સમયે શિયાળાની રેતુ ચાલતી હતી; તાઠ

સખત પડતી હતી અને વિરસિંહજી સ્નાન કરી રહ્યા કે તરતજ તેમણે
 વિકાજને કહ્યું “ વિકાજ ! મારા દિવાનખાના પાસેની ઓરડીમાંથી લી
 લી શાલ લઈ આવો ” વિકાજશાલ લેવા દોડ્યો અને દિવાનખાના નજીક
 આવ્યો તો અંદર કાંઈક ગરમડ ગોટાળા વાગતી રાજકુમારીને જોઈ તે
 થી પોતે અંદર પ્રવેશ ન કરનાં ખુદારથી બીજી લાલ રંગની શાલ
 આણી રાખજીને આપી, રાખજીને આ સમયે તાઢ લાગતી હોવાથી તે
 શાલ તેણે ઓઢી લીધી અને વિકાજને આ આગત કશું પુછ્યું નહિ.
 હવે દિવાન ખાનાના ગરમડ ગોટાળા તરફ વાચકોનું ધ્યાન ખેંચાયે છીયે.
 રાખજીની કુંવરી તેના માળીયાર સાથે ન્તર કર્મ કરી રહી હતી, વિકાજએ
 કુંવરીને જોઈ અને કુંવરી વિકાજને જોઈ ગઈ. આજથીજ વિકાજનું
 કાસન કાઢવા કુંવરીએ દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો. એક દિવસ વિકાજને કુંવરી
 એ બોલાવ્યો અને એક ચીડી આપી તે કાટવાળને આપી આવવા ફર
 માવ્યું. વિકાજ ચીડી લઈ કાટવાળને અપવા આણ્યો, માળીનું ઘર રસ્તા
 મંજ આવતું હતું; અને માળી અત્યારે ખુદાર ઓટલે બેસી હુકકો ગડ
 ગડાવતો હતો. વિકાજને જતા જોઈ તેણે બોલાવ્યા અને પુછ્યું ‘ વિકા
 જ ! ક્યાં જાઓ છો ? આવો આવો, બેસો તો ખરા ” વિકાજ બોલ્યા
 “ ભાઈ ભાઈ આટલો કાગળ કાટવાળને પહેચાડવાનો છે. કુંવરીનો તાકીદ
 હુકમ છે માટે જાઉં છું. ” માળી બોલ્યો “ અરે જવાય છે. જરા મેં
 વો તો ખાતા જાઓ. અને જો ઉનાવળ હોય તો લાવો પત્ર હુંજ આ
 પી આવું. ” વિકાજના ના હાંવા છતાં માળી તે કાગળ લઈ કાટવાળ
 ને ત્યાં ગયો. હવે તે પત્રમાં કુંવરીએ એમ લખ્યું હતું કે “ આ પત્ર
 લઈ આવનારને તુર્ત ગરદન મારજો ” કુંવરીનો આવો હુકમ હોવાથી
 કાટવાળે માળીનો શિરચ્છેદ કર્યો ઘણીવાર થવાથી વિકાજ અકળાઈ

ગયા. મ્હં આગળ પંડાં ફળ ખાવાં રહેવા દીધાં અને કોટવાળના ઘર તરફ ગયા. ત્યાં માલુમ પડ્યું કે માળીને તો મારી નાખ્યો છે. પોતે તેજ વખત પેલા ચાર શ્લોક યાદ કર્યા અને અનુભવ મળ્યો જાણી રાજ્યની રજા લઈ પોતાના રાજ્યમાં ગયા. ખરેખર ! જેને શમ રાખે તેને કોણ મારે ! માણસ ધારે છે શું અને થાય છે શું ? એટલી તો સત્ય વાત છે કે સત્યનોજ જય છે. અને જીઠનો સદા પરાજય છે.

વારતા ૨ છ.

અમક્ષા બક્ષ કેમ ત્યજવો ?

ઈંગ્રેજ રાજ્યની શરૂઆતમાં એક યુરોપીયન અમલદાર પોતાના જેવું વર્તન તેમજ પોતાની રીતભાત રાખવા માટે તથા ધર્મ ઉપર વાદ વિવાદ ચલાવવા માટે અનેક સાધુ સંતને પોતાની પાસે બોલાવતો હતો અને પુછતો હતો કે “ તુમેરે અંદર ઓર હમેરે અંદર કયા તફાવત હય ? ” આવા નિર્થક પ્રશ્નો પુછી સાધુને તે ગભરાવી નાખતો અને તેને પોતાનો ખોરાક ખવરાવી બ્રૂટ કરી, પછી જવા દેતો હતો. આ વાત આખા હિંદુસ્થાનમાં ફેલાઈ ગઈ. સાહેબના ઉપરના પ્રશ્નોનું સમાધાન કરનાર કોઈ નીકળ્યો નહિ. આખરે શ્રી પ્રભુ સાધુનો વેશ લઈ

તે સાહેબના તંબુ આગળ થઈ જવા લાગ્યા. સાહેમે આ સાધુ મહારાજ ને બોલાવી મંગાવ્યા અને બેસવાને ખુરશી આપી પગી સાહેમે તે સાધુને પુછ્યું કે “ મહારાજ ! તુમેરીઓર હમેરે અંદર કુછ તક્ષવત હય ! ” હય ! ” મહાત્માએ જવાબ આપ્યો, “ કુછ બી નહિ; તુમબી મનુષ્ય હો, હમ બી મનુષ્ય હય; ફિર તક્ષવત કેસા ! ”

અમલદાર—“ જોઈસ બાતમેં તક્ષવત નહિ હય તો તુમારા વ હમારા ખાનાકી અંદર તક્ષવત કીસ તરેહસે હોયગા ? ”

સાધુ—“ ઉસમેં બી કુછ તક્ષવત નહિ હય. ”

અમલદાર—“ તો હમેરા ખાના તુમ ખાઓગે. ”

સાધુ—“ જો તુમ હમેરા ખાના ખાઓગે તો હમબી આપકે ખાને ખાલેગે. ”

અમલદાર—“ બહુત અચ્છ; વોશર્ત હમેને મંજુર હય. ”

સાધુ—“ એસા ઝમાનકા કરેર હમ સચ નહિ માનના હું; સો તુમ લેખ લીખદો તો બહુત અચ્છ. દેખો સાચ ! ”

આપ ગડે આદમી હો, હમને! જંગલમેં બીટકનાર સાધુ હું; શાયદ આપ કુછ શીરજીવો તો હમ કયા કરે ! હમ જીસ તરેહસે આપકુ લીખ દેતે હય એવી તરેહસે આપબી લીખ દો. દેખો અચ સુનો; યક તલવાર મેરેકું લેજો ઓર યક આપકી પાસેર તો; શીર કાગઝ મેલી બેફિ ‘ જો અમલદાર સાહેબ હમેરાખાના ન ખાવે ખો ઉસકા શીર સાધુ કાટલેવે ઓર અમલદાર કાખાના સાધુ ના ખાવે તો ઉસકા શીર અમલદાર કાટલેવે. ’ કયોં મંજુર હેના ! ”

અમલદાર—“ હાં ! હાં ! હય ! ” (સિપાઈને હાંક મારી કહે છે)—

“ બખરચી ! ખાના લાવ ! ” થોડા સમયમાં એક બખરચી ગોસ્ત વિગેરે ચીજોને ટેવણપર મુકી ગયો; એણે અમલદાર બોલ્યા,
“ મહારાજ અખ ખા હ્યો. ”

સાધુ—“ ખાના તો આયા, મગર હમેરે પ્રભુકો આચમન કરીયા બાદ હમ ખાવેગે; તુમ ચકાવ. ” સાધુએ હાથપાં જગ લઈ ઉભા થઈ થાળની અંદર તેમજ બહાર છાંટયું.

અમલદાર—“ ઝો ! યુ ! સાધુ ! ઝો તમને ક્યા કરીયા ! સખ ખાના ખરાખ કરીયા. ”

સાધુ—“ ક્યૌં કિસ તરહસે ખરાખ હુવા ! પહિલા તુમારા ખાના આયા ફિર હમારા ખાના મંગવા નાથા. અખ ફિર જતે હૈ ક્યૌં; વો નહિ ચલેગા. ”

અમલદાર—“ તુમેરા ખાના મુત હય. ”

સાધુ—“ તુમેરા ખાનાની મુતકાજ હય ”

અમલદાર—“ કિસ તરહસે ”

સાધુ—“ જુસ જોરાક તુમને થાળમે મંગવાયા હય વો કહાંસે પેદા હુવા ઈસ્કા ખ્યાલ કરો, નરનારી કામુત એકઠા હોતા હય ઓર ઉસસ ખખતે લીયે જન્મ ધારણ હો શકતા હય. ઉસ્કા તુમ લોગ જોરાક કર કે ખાતે હો તો ક્યા જનવર કરતાં મનુષ્ય કામુત અચ્છ નહિ હય ! ચકાવ તુમ ખાવ ઓર મેં ખાઉં. ”

અમલદાર—“ સાધુ મહારાજ ! યે ખોરાક અમ્મ મેરે સેં નાનિ ખાયા જતા હય. ”

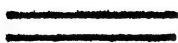
સાધુ—“ તો હમ કમ કરે ! યેલિ કરાર પ્રમાણે તુંમેરા શીં કાટને દો ”

અમલદાર—“ મહારાજ ! હમ તુંમેરે આધિન હું; આજ મેરા સમ્મ શકને આપે નાશુદ કીયા હય. મેરા શીરકા આપ આણે સેં કરલો. ”

સાધુ—“ દેખો બચ્ચા ! ઐસાના પાક ખોરાક ખાનેકા છોડદો અને જસ વરસાદ સેં અનાજ પાક તે હય વોહી અનાજકા ખોરાક ખાલ્યો. કોઈની સંત સાધુકુ છેડના નહિ; કારણુ સમ્મ સાધુ સરખે નહિ હેતે હય. ”

વારતા ૩ જી.

આતે લાખલું લુપલુ કે ખહેનનો હીરો વધાવ્યો ! ! !

મધ્ય સત્રી વીલી ગઇ હતી. વડોદરાના વાંકાનેર થીયેટરમાં ‘શ્રી દેશી નાટક સમાજ’ નો મોહિની—ચંદ્ર નો આજે ખેલ હતો; ચોખ

સમયમાં ખેલ ખલાસ થયો; સૌ કોઈ વિખેરાવા લાગ્યું; પ્રેક્ષક વર્ગની
 જહાર નીકળવાની ધમાલ અને હોટલોની હાર વચ્ચે થઈ એક બુદ્ધ
 ગાડી થીયેટરના ઝાંખામાંથી જહાર નીકળી અને શહેરના સડિયામ રસ્તા
 વટાવી ' માંડવી ' આગળ આવેલા એક ભવ્ય બંગલાના વિશાળ કરખા
 ઉંડમાં દાખલ થઈ. ગાડીવાને નીચે ઉતરી બારણું ખોલ્યું કેતરતજ તેમાંથી
 એક સ્ત્રી અને પુરુષ જહાર નીકળ્યાં અને તેઓએ બંગલામાં પ્રવેશ કર-
 યો. પુરુષનું વય આશરે પચીસેક વર્ષનું જણાતું હતું; તેના શરીર
 નો બાંધો મજબુત અને કદમાં તેનીચો હતો. તેની સાથે આવેલી યુવતિ
 ની ઉંમર અરાદ વર્ષની હતી; તે યુવતિનો ચહેરો અતિ મોહક હોવા
 ઉપરાંત સુંદરતાથી ભરેલો હતો; પરંતુ આ નાની વયની તરૂણીના સૌ-
 ભાગ્યનો નાશ થયો હોય, અર્થાત તે યુવતિ વૈધવ્ય દશાને પ્રાપ્ત થઈ
 હોય એમ તેના હસ્ત સ્પષ્ટ સુચવતા હતા. કારણ કે તેના હસ્તમાં સૌ-
 ભાગ્ય સુચક એક પાણુ ચિન્હ માણુમ પડતું ન હતું; પરંતુ આજ કાલ
 ની સુધરેલી, ફેશનમાં ફરતી પહેલી વિધવાઓમાં વપરાતી સુવર્ણની નકા-
 ની બંગડીઓને તેણે પોતાના હસ્તથી વિમુક્ત કરી નહોતી; અંગ ઉપર
 એક શ્વેત રેશમી સાડી ઓઢી હતી; આ સિવાય તેના અંગ ઉપરકંઈ
 પાણુ જ્વતનાં બીજાં આ ભુષણું નહતાં; છતાં તે તરૂણ યુવતિની લાવ-
 ણ્યતા કાંઈક અધિક જણાતી હતી; ખરે ખર, તેની તે અપ્રતિભાવાવ-
 ણ્યતાને, શણગારી અર્થાત અલંકારોથી વિભૂષીત કરી, વધુ સુંદર બના-
 વવા કોઈ પાણુ જ્વતનાં આ ભુષણોની આવશ્યકતા હતીજ નહીં.

તે સ્ત્રી પુરુષે બંગલામાં પ્રવેશ કર્યો અને પોતાના શયન ગૃહમાં
 જઈ એક કાચ ઉપર તે બન્ને જણ બેઠાં હોય તે યુવતિ પેલા યુવાન

પ્રત્યે બોલી, “ ખરેખર, આજનો ખેલ ઘણોજ સરસ હોતો, નહિ વહા
લા ? ધન્ય છે.

‘ મોહિની ’ તારા અચળ પ્રેમને ધન્ય છે. ”

પ્રિય વૈયક ! એક વિધવાનાં મુખમાંથી ‘ વહાલા ’ શબ્દનો
ઉચ્ચાર થતો જોઈ તું આશ્ચર્યતામાં ગર કાવ થઈશમાં ! આ લેખિકાની
લેખિની તને જ્યાં લઈ જવા માગે ત્યાં આનંદથી, ધૈર્ય ધરી પ્રવેશકર!
પેલા યુવાને પ્રત્યુન્તર આપ્યો; “ પ્રિયે ! ખેલ તો ઘણોજ મજનનો ! એ
માં શક શું ! વળી વિદ્વાન સાક્ષર ‘ ઝાઝાભાઈ ’ ની અન્યુત્તમ કલમ
ની અપૂર્વ રસિકતા ! પછી પુછવું શું ? પરંતુ વહાલી ! એના
નિઃસંશનીય છે કે સ્ત્રી જાતિ આખરે સ્ત્રી જાતિનુંજ સાકે બોલે. ”

યુવતિ—“ એમ શામાટે બોલવું પડ્યું નાથ ? ”

યુવાન—“ અમર્યુ ! ‘ મોહિની ’ ને તમે ધન્યવાદ આપો છે,
તો શું ‘ અંદ્રકાયે ’ એક સત્ય પ્રેમની ખાતર આશ્રુ સહન કર્યું છે ?
તેની તે સહન ક્ષમતા માટે શું તેને હઝારો ધન્યવાદ નથી ઘટતા ? ”

યુવતિ—“ ઘટે છે ! નાથ ! ઘટે છે. નિષ્પક્ષપાત પણ હું જણાવું
હું કે આજના ખેલમાં તે બન્ને પાત્રો ઉમદા હતાં. ” આટલું બો
લી તે યુવતિ તે યુવાનને જળે બાકી પડી અને ધીમેથી એક ચુબન
કાઢ્યું.

યુવાન—“ પ્રિયે ! કુમુદિની ! વાર્તાલાપ કરવાનો આ સમય
નથી; રાત્રી ઘણી વીતી ગઈ છે; વળી વહાલી ! તું શ્રમિત છે, તો
આલ હવે જરા નિદ્રા લઈએ. ”

યુવતિ-“ પરંતુ નાથ ! ‘ ચંદ્રરાય અને મોહિની ’ માફક આ પણ ખન્નેના હૃદયમાં વસી રહેલો પ્રેમ, દ્રવ્યતાના કિલ્લા તળે શું સહિ સલામત નહિ રહી શકે ! ”

યુવાન-“ ગાંડીરે ગાંડી ! એવા ઘેલચ્છ ભરેલા વિચારોને શા માટે સ્થાન આપે છે ? ચાલો હવે સુષ્ટ જન્યએ. ”

તે ખન્ને જણ સંસાર સુખાનુ ભવ ભોગવતાં, પ્રેમની ઘેલચ્છ માં પરસ્પર ચુંબન દેતાં, અધરાત્રતનો આ સ્વાદ લેતાં એક પદ્મંગમાં એકજ શય્યા ઉપર લોટી રહ્યાં અને થોડાં સમયમાં નિદ્રાદેવીએ પોતાની હકુમત તેમના ઉપર પ્રસરી, તેમને નિદ્રા મસ્ત બનાવી મુક્યાં.

તે યુવાન પુરુષ કોણ ? તે યુવતિ કોણ ? વળી યુવતિ એક વિધવા ! છતાં એકજ શય્યા ઉપર એક પુરુષની સોડમાં તે નિદ્રા વ્રશ થાય એ શું સંભવિત છે ? અત્યખત એ વાત સંભવિત છે; જન્મનો પલટાઇ ગયો છે; સર્વત્ર કળીકાળ બ્યાપી રહ્યો છે; તેની સર્વોપરી સત્તા નીચે ન બનવા જેવી વાતો બને એ સંભવિતજ છે.

ઉપર જણાવેલ વિધવાનો વિલાસી વડોદરાનો રહીશ હતો; તેનું નામ નાનાલાલ હતું; આપ દાદાના વખતથી ચાલી રહેલો શરાશીનો ધંધો તે કરતો હતો; તેની પેઢીનો સર્વ કાર્ય ક્રમ તેનો મુનીમ બાલાભાઇ કરતો હતો; બાલાભાઇ પેઢીમાંથી નાણાં ઉઠાવે જતો હતો; નાનાલાલના દુકાન તરફના દુર્લક્ષે તે લુચ્ચો પૈસા ખાઉ મુનીમ તેના દુષ્કર્મોમાં ધણો એક વખત ફાવી ગયો; હરામના પૈસાથી તે પોતાનું ઘર ભર્યા ચુક્યો નહિ; આ સિવાય દુકામાં નાનાલાલ ગાડી, વાડી, વજ્રદા અને બંગલાઓનો માલીક હતો.

હમણુજ નાનાલાલની સોડમાં સુતી મુકેલી યુવતિનું નામ કુમુદિની હતું; તે નટનગરની રહેણી હતી; સોડ વર્ષની બર યુવાવ સ્થામાં જ ધૈર્યવ્યતાના દુષ્ટ પર્વને તે ખીલતી કળીને જડમુળથી ઉખાડી નાખી હતી; રિધવા થયા પછી સાસુ સસરાના સત્ય દાખતને રહેવા તેનું મન માન્યું નહિ; તેનાં માખાપ મૃત્યુ પામ્યાં હતાં; સગામાં તેને એક સગોભાઈ હતો; ભાઈને કંઈ સંતાન નહોતું; આ ભાઈને ત્યાં તે રહેતી હતી અને કુચ્છંદના કુસંસર્ગમાં આવી પડી હતી.

તેના ભાઈનું નામ રમણલાલ હતું; તે બુકસેલરનો ધંધો કરતો હતો; નાની નાની નમાલી ચોપડીઓ ખરાર પાડી તેની ફેરી કરતો અને તેમાંથી જે કંઈ મળતું તે ઉપર પોતાનો નિર્વાહ ચલાવતો હતો; તેના બાપ દાદાના વખતથી નાનાલાલના ઘર સાથે તેને સારો સંબંધ હતો; તેને નાણાની જરૂર પડતી તો નાનાલાલની પેટીમાંથી તે ઉપાડતો હતો, તેઓને આ સંબંધ દિન પ્રતિદિન વધતો ગયો નાનાલાલ કોઈ કોઈ વખત નટનગર આવતો હતો; પરંતુ કુમુદિની સાથે પ્રેમમાં પડ્યા પછી તો તે અડવાડીયામાં જે વખત નટનગરની મુલાકાત લેવા લાગ્યો; આમ કેટલા એક દિવસ ચાલ્યું; રમણને આ વાતની ખબર પડી પરંતુ તે ગિચારો ભોટ સરખો ખીલું શું કરે ? જ્યારે ભાઈ જય દુકાને ત્યારે કુમુદિની બોલાવે સુવાને એવો ઘાટ ચાલી રહ્યો હતો; રમણ નાનાલાલ સાથે જે તકરારનાં ખીજવાવે તો તેનું કડવું ફળ તેને પોતાનેજ ચાખવું પડે એમ હતું; આથી તેણે ઉપર રહીને જે થાય તે જોયા કયું; પાછળથી ખેતને તેમ વર્તવા છુટ આપી; આશુક માશુકા ભેટવા લાગ્યાં, અને વચમાં રમણ ખીરસાં તર કરવા લાગ્યો, નુતન બનેલીના પૈસા ઉપર તે લાલ ચંદ્ર ફરવા લાગ્યો. પાછળથી પોતે ખેતને લઈ વ-

હોદ્દે રહેવા ગયો; કુમુદિની જેવી બહેન રૂપી હીરાને પટાવ્યો; બહેનની આખર રૂપી એક દુઝવ્યો; બહેનની શિયળતાની નોટ વટાવી અને આખરે રમણુ લક્ષ્મીવાન થયો ! વગ્નેરે તેણે એક દુઝનમાં દેવાળું પુકયું; નટનગવનાં ધરખાર ગીરિ મુકાયાં અને રમણુ હાલ બેસાડ થઈ ગયો ! શેઠના પૈસાથી માતખર બનેલા લુચ્ચ નકદ અને નીચ બાહાબાઈનું ધર બળી ગયું; તેની સઘળી મીઠકત ખલાસ, સ્વાહા થઈ ગઈ તેનું મગજ ભમી ગયું અને આખરે તે ગાંડો થઈ ગયો; આ રિચતીમાં કેટલેક વર્ષે ટાંટીઆ ધસતો, બીખ મગતો, કરેલા કૃત્યોનો જગ્યામ દેવા પરમાત્માના પરમ ધામમાં તોચાલ્યો ગયો !

કુમુદિનીને ગર્ભ રહ્યો હતો, તેનો ગુપ્ત પણે નાશ કર્યો; સર કારમાં એ વાત જાહેર થઈ; તેના ઉપર કેસ ચાલ્યો; નાનાલાલે પૈસા વેચ્યામાં કચાશ રાખી નહીં, વધીએ અને બેરીસ્ટરોનાં ધર ભર્યાં; નાનાલાલ કેસ જીત્યો; કુમુદિની નિર્દોષ જાહેર થઈ. નાનાલાલ અને કુમુદિનીના પ્રેમમાં કેટલેક વર્ષે તુટ પડી; કુમુદિની નાનાલાલનો દરેક હાથ રનો માલ ઉચાપન કરી મુંબાઈમાં જઈ રહી અને ત્યાં વેશ્યા વાટિકા માં બેસવા લાગી ! ! ! (અપુર્ણ) લખનાર, બેજન.

(આ વાતોનો ખીજો ભાગ હમારી ખીજી ચોપડીમાં બહાર પડશે)

વારતા ૪ થી.

સત્યનો જય !

પ્રાચીન સમયમાં એક સાહુકારને એક પુત્ર હતો; તેને નહારી સૌખ્યને લીધે ચોરી કરવાની ખરાબ ટેવ પડી હતી. તે સાહુકાર હવે મરણ પથારીએ પડ્યો હતો; પરંતુ પુત્ર ચિંતાથી શેડનો પ્રાણુ જતો ન હતો. એક સમયે તે પુત્ર પોતાના પિતાને પુછ્યું “ હે પિતાશ્ર ! આ પતો જીવ શેમાં રહી ગયો છે ? જે કાંઈ વાતે તમે મુંઝાતા હોતે મને જણાવો ” તેનો પ્રિય બેદરે, “ દિકરા ! મારો જીવ તારામાંજ છે; હવે તું મોટો થયો; તને હું વડું શું કહું ? પરંતુ ચોરી કરવાની તરીક આ ખરાબ ટેવને તું છોડી દે જે તો તું સુખી થાશ; અને મારા મિત્ર મંગનલાલને દર સવારે ત્યારે સલામ કરી આવવી; એજ મારી મોટામાં મોટી ઇચ્છા છે. ” પુત્રે તે કબુલ કર્યું એટલે શેડનો પ્રાણુ ગયો. હવે કરમચંદ પોતાના મૃત્યુ પામેલા પિતાના કહેવા મુજબ મંગનલાલ શેડને હમેશાં સલામ લેતો આવતો હતો. એક દિવસે મંગનલાલની સ્ત્રીએ પોતાના પતિને કહ્યું કે “ પેલા લુચ્ચા કરમચંદને તમે ઘરમાં કેમ પેસવા દ્યો છો ? તેને આપણે ત્યાં આવતો અટકાવવો જોઈએ ” ત્યારે મંગનલાલ શેડ જરાય આખો “ તેનો પિતા મારો મિત્ર હતો; મરતી વખતે તેના પુત્રની મને ભલામણ કરી છે એટલે હું તેને અટકાવી શકું એમ નથી. પણ કાંઈ યુક્તિ થોડી શું. ” બીજો દિવસે સવારે કરમચંદ સલામ કરવા આવ્યો ત્યારે શેડે તેને કહ્યું “ અંધા કરમચંદ ! મારા કહેવા મુજબ જો તું વર્તીશ તોજ તને સલામ કરવા

આવના દબ્બશ. ” તેણે જવાબ આપ્યો “ ભને મને કહો, હું તે પ્રમાણે વર્તીશ; પરંતુ મારા પિતાના વચનને ઉઠાપીશ નહિ ” મગનલાલે કહ્યું “ તારે કાંઈ દિવસ જુદું બોલવું નહિ; હમેશાં સત્ય બોલવું ” તેણે તે કબુલ કર્યું, હવે ઘરમાં પૈસા ખુટવાથી એક દિવસ તેણે ચોરી કરવા જવા વિચાર કર્યો તેજ વખતે મગનલાલ શેડને જુદું ન બોલવાનું આપેલું વચન યાદ આવ્યું; વળી સત્યને અંચ નથી એમ વિચારી ચોરી કરવા નીકળ્યો. આ સમયે રાત્રીના ખાર વાગ્યા હતા; નનમતો રાજા નવ્ર ચર્ચા નિહાળવા નીકળી પડ્યો હતો તેને કરમચંદ સામે મળ્યો; રાજાએ પુછ્યું “ કાણુ છે એ ” કરમચંદે સત્ય બોલવાની ખાતર જવાબ આપ્યો “ ચોરશું ” ત્યારે રાજાએ પુછ્યું “ ક્યાં જાય છે ? ” તેણે જવાબ આપ્યો “ રાજાને ત્યાં ચોરી કરવા જાઉં છું ” રાજાએ ધાર્યું કે આ કાંઈ ગાંડો માણસ છે; કાણુ ચોર હોય તે આવો જવાબ આપેજ નહિ. તેથી રાજા ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો કરમચંદે રાજાના મહેલનો રસ્તો લીધો; મહેલમાં દાખલ થયો અને હીમતી બારેણા વિગેરે ઉઠાવી પાછો ફર્યો. ફરીથી તેજ રાજા તેને સામે મળ્યો ત્યારે તેણે પુછ્યું “ ક્યાંથી આવ્યો અધ્યા ! ” કરમચંદે જવાબ આપ્યો “ રાજાના મહેલમાંથી ચોરી કરી આવ્યો. ” રાજાએ જાણ્યું કે આતો પેલો ગાંડીઓ છે તેથી તેને જવા દીધો અને પોતે મહેલમાં જઈ સુઈ ગયો. સવાર થતાં રાજાને ખબર પડી કે ચોરી થઈ છે તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે રાત્રે જે ગાંડીઓ તેને મળ્યો હતો તેજ ચોર હોવો જોઈએ, પરંતુ તે કાણુ હતો ! ક્યાં રહે છે તેની તેની ખબર હતી નહિ. રાજાએ ધણી વિચાર કર્યો ત્યારે તેને માનુષ પડ્યું કે પોતાના મહેલમાંથી આ રીતે ચોરી કરવાની હીમત ધરાવનાર પુરુષ જુદું

બોલતો હોવો જોઈએ નહિ. આથી પોતાના નયનમાં એક પુરાતન કાળનું શિવાલય હતું ત્યાં આપ્તા નયને દર્શને જવાનો હુકમ કર્યો; અને જો કોઈ દર્શન કરવા નહીં આવે તો તેને ગરદન મારવાનો હુકમ કર્યો. ગામના સઘળા લોકો દર્શન કરી આવ્યા ત્યાર પછી કરમચંદ ગયો. શિવાલયમાં પેસતાં રાજાએ તેને પુછ્યું “ તમે કાણ છો ? અને શું ધંધો કરો છો ? ” કરમચંદ બોલ્યો “ હું વાણીયો છું અને ચોરીનો ધંધો કરું છું. ” રાજા—“ થોડા સમય ઉપર રાજાને ત્યાંથી તમે ચોરી કરી હતી ? ” તે કરમચંદ—“ હાથ ! આપ મને બે વખત માર્ગમાં મળ્યા હતા તેજ દિવસે મેં ચોરી કરી હતી. ” આથી જવા બધી રાજા અને પ્રસન્ન થઈ બોલ્યો, “ ચોર લોકો સાચું બોલે નહિ અને તમે બોલો છો તેનું કારણ શું ! ” કરમચંદે હવે પોતાનું યથા સ્થિત વર્ણન કર્યું; રાજા તેની ઉપર ઘણો પ્રસન્ન થયો, અને કરમચંદને સીરપાવ આપ્યો અને તેને સેનાપતીની જગ્યા આપી; સેનાપતીના પૌશાકમાં થોડાક સિપાઈઓને સાથે લઈ તે મગનલાલ શેઠને મળવા ગયો, મગનલાલે તેને આવો મોટો હિદદાર થયેલો જાણી અતિ પ્રસન્નતા દર્શાવી ત્યારે કરમચંદ બોલ્યો, “ મુરખી શ્રી એ આપનીજ કૃપાનું ફળ છે; આપે મને સત્ય બોલવાની ફરજ પાડી તેનુંજ આ સદ પરિણામ છે, હું આપનો જોડો ઉપકાર માનું તેટલો થોડો છે. ” મગનલાલ બોલ્યા,

“ પ્રીત કરીયે જન સુખનસે, ચોર હોવાનકી પ્રીત કયસી ?

“ કવીગંગ કહે જાશ મીડી, પણ કંઈ દુધ જોસી ! ”

મોટે લુચ્યા, દગાબાજ અને વ્યસની મિત્રોના સહવાસમાં

કદી ન રહેવું; તેની મિત્રાચારીથી લાભ થતો નથી પણ ઉલટી હાની થાય છે; જીંદગી જોખમમાં આવી પડે છે. માટે જ્ઞાની, વિવેકી અને સજ્જન મિત્રોના સહવાસમાં રહેવું, જેથી સુધારાના પાયા ઉપર આવી પોતાની સ્થિતિ સુધારવા મનુષ્ય શક્તિવાન થાય છે. સત્ય વક્તા સર્વ ત્ર પુન્ય છે; માટે દરેક પુરુષે સત્ય સંભાષણ કરવું. ”

રત્ન-દિપક દવાઓ

- ૧ ખશ, ખરજવાને દાદરને માટે
અકશીર દવા ફક્ત એકજ વખત ચોપડવાની છે કી૦ ૦-૨-૦.
- ૨ વશંત માલતી-ધાતુ પુગ્ડીને માટે તો. ૬-૬-૦
- ૩ અજરેણુ તથા ઝાડો વીગેરેને માટે કી૦ ૦-૪-૦ વિ.
પી. બુદ્ધ. હમારી દવાથી ફાયદો ન થાય તો પૈસા પાછા આપવામાં આવશે. લખો.

રત્ન-દિપક ઓશીસ-નહીયાદ

વારતા પ મી.

બેરીસ્ટર કે લુખડી બારસ ?

પ્રિય વાંચક ! બેરીસ્ટર શબ્દ વાંચતાંજ વિચાર માળાના મણકા મુકવા માંડશે નહીં ! બેરીસ્ટર કદાચ વિદ્વાન વર્ગીય વિલાયતમાં જઈ બેરીસ્ટરની પરિક્ષા પસાર કરી આવ્યા હશે એમ ધારી વિલાયત ગમ નના ખર્ચની ગણિતના આંકડામાં ગણતરી કરવા મંડી પડશે નહિ ! બેરીસ્ટર, સાહેબ, સાત સમુદ્રની સફર ગુન્નરી સ્વધામ ! અરે સ્વદેશના સ્વમૃદ્ધે પંધાર્યા હશે, એવા મિથ્યા સંકલ્પ વિકલ્પો ઉપગતા હોય તો તેને ત્યજ દેજો ! બેરીસ્ટરના સંબંધમાં ઉપર પ્રમાણે બનવા પામ્યું નથી જ, તો પણ તે બેરીસ્ટર સાહેબ, વિલાયતી વિદેશીય વાઈન ગ્લાસો ના વિલાસોને વિમુખન કરતાં, સદા સર્વદા તેમાં સડતા પડી રહેતા હતા એ મહા વાક્યને આપના હૃદય તકતામાં સ્થાન આપી આપદ જડી રાખજો ! તે બેરીસ્ટર સાહેબ, કોર્ટ, કચેરીઓમાં કેસ લદતર અસીલોના વકીલ નહતા; પરંતુ તેઓશ્રી સુધારાના સાથી ચાલુ સંસાર ની રમણીઓના રંગ રાગની રેલંછેલ ઉગતી રહેલા શાખીન કે સગ્ગન પુરોના પરિચિત બખેર બેરીસ્ટર હતા ! ! !

વાંચક ! લેખકના લાંબા લાંબા શમ્ભોની વાણીમાં વર્ણવેલા આ બેરીસ્ટરના વિસ્તીર્ણ વર્ણનથી કંટાળ્યા તો નથીને ! જો કંટાળ્યા હો તો જરા મગજ તર કરો ! અને માણેક નગરની દીવાળીપોળમાં પ્રવેશ કરો; જમણા હાથ તરફ ખંડીયેર જેવું ખડિત ગ્રહ દેખાય છે તેમાં

આપણે પ્રવેશ કરવાનો છે. તે ગ્રહમાં પ્રવેશ કર્યાથી તેમાં જન્મણા હા
થ ઉપર એક દાર દેખાય છે. તે દાર આ સમયે અર્ધ ખુલ્લું અને
અર્ધ બંધ રાખેલું જણાય છે. અંદરના ભાગમાંથી હસા હસતો જન્મ
રો જથ્થો કર્ણદ્વારમાં અથડાય છે. અંદર શું ઘાલ મેલ થઈ રહી છે
તે જોઈએ ! તે ઓરડાની વચ્ચે એક રાઉન્ડ ટેબલ ગોઠવેલું હતું જેની
ઉપર ખાટલીના ખુચ ઉડાવી રહેલી મદિરા બોટલ અને મદિરા પાન કર
વાનું પાત્ર પડી રહ્યું હતું. તે ટેબલની આસપાસ ત્રણ પુરશીઓ
ગોઠવેલી હતી; તેના ઉપર ત્રણ યુવકો મદિરા પાનમાં મશગુલ થઈ બે-
ઠેલા હતા, અને મદિરાનો સત્કાર—તેનું સ્વાગત કરવા તેઓ અતિ
તત્પરતા ધરાવી રહેલા જણાતા હતા. અતિપય મદિરા પાનના જોસથીજ
તેઓએ આ ઓરડાને હસાહસમય બનાવી મુક્યો હતો. આ સિવાય તે
ઓરડામાં એક હીન્ડકા અને એક ખુલ્લું પડેલી પથારી, ડ્રાપી ગાયર
થતી હતી. તે ત્રણ યુવકોમાંથી એક યુવકે પોતાના ખીસ્સામાંથી ઘડી
આગ જહાર કાઢી અને બોલ્યો “ સાડા ત્રણ તો વાગી ગયા. ” આ
કથન સાંભળી તે ઘડીઆળ તરફ ટીકી ટીકીને જોતો દ્વિતીય યુવક
બોલી ઉઠ્યો, “ બાલા બેરીસ્ટર ! આ ઘડીઆળ તો પેલા વૈદનાથનું
તફડમચી કરેલું જણાય છે; કમ એજ કેની ? ઘડીઆળ તો ફર્સ્ટ ક્લેસ
મજેતું છે; હશે વીશેક રૂપીઆની કીંમતનું ! ” પ્રથમ યુવક જેનું નામ
બાલા બેરીસ્ટર હતું, અને જે બેરીસ્ટરનું બ્યાન આપણે અચ્છાદ કરી
ગયા છીએ તે બોલી ઉઠ્યો, “ જનરલ ! રાખપ્રસાદ ! જરા તરા તા-
રનું કામ શીખ્યો એટલામાં તો આવા આવા તાર લાવતા ખી શીખ્યો
હા ! ઘડીઆળ છે તો વૈદનાથનુંજ ! પરંતુ પેલી સુલોચનાનો તેની
સાથે મેળાપ કરાવી આપ્યો હતો તે તો યાદ છે ને ! તેના ઈનામમાં

સાહેબ આ ઘડીઆળ મને બક્ષીલ મળ્યું છે. સમજ્યા ! ”

શંખપ્રસાદ બોલ્યો “ પરંતુ આ મરઘાભાઈએ પેલી બાબતમાં શું કર્યું તેનો કાંઈ કહેતાજ નથી ને ! બાલા ખેરીસ્ટરે ત્રીજી ખુરશી ઉપર અડીંગા નાખી બેઠેલા મરઘાભાઈને પુછ્યું, “ હા ! મરઘા ભાઈ ! તમે શું કર્યું ! શંકરલાલને આજે સાંજનો મેં વાવઠો કર્યો છે. ” મરઘાભાઈ—“ કર્યું કાર્ય ! લક્ષ્મીલાલની પત્નિ વિધાનું કેની ! ” બાલા ખેરીસ્ટર—“ હા ! હા ! ભાઈ એજ ! જે બન્યું હોય તે દુઃકમાં પતાવદેની એટલે થયું ! ”

શંખપ્રસાદ—“ બુચ્ચો મરઘાભાઈ ! લક્ષ્મીલાલને ત્યાં તમે જ તા આવતા રહ્યાં તેથીજ આ કાર્ય તમને સોંપ્યું હતું, ”

મરઘાભાઈ જરા ડોકું ધુણાવતો હાસ્યગ્નનકં વદતો બોલ્યો, “ મિત્રો ! આ કાર્યમાં સઘળો ભરોસો તમે મારી ઉપરજ રાખ્યો હતો એ હું જાણું છું; અને તમે સુચવેલા કાર્યમાં હું ફતેહમંદ નીવડી ચુક્યો છું; વળી—” મરઘાભાઈ કાંઈક આગળ બોલવા જતો હતોતેને અટકાવી બામેડા ખેરીસ્ટર વચમાંજ બોલી ઉઠ્યા, “ હું ! હું ! કેવી રીતે મરઘા ફતેહ મંદીની ફતેહ પર એક શરાબનો પ્યાલો ભરો શંખપ્રસાદ ! ”

શંખપ્રસાદ—આટલીનો બુચ્ચ ફર્યો ફર્ય તોડ્યો અને મહિરા પા નમાં મશગુલ રહેતા ત્રણે મસ્ત મિત્રોએ તેનો યથા શક્તિ સત્કાર કર્યો શરાબની સંગતની રંગતમાં ખુલતો બાલા ખેરીસ્ટર બોલ્યો, “ હું ! મરઘાભાઈ ! આગળ ચલાવો ” મરઘાભાઈ મહિરાપાનની મસ્તીમાં સુ સ્તી ખીંગાડતાં, અરે ઊરાડતાં ખરાડી ઉઠ્યો, “ વિધાને અનેક રીતે મેં સમજાવી છે; અને આખરે તેણે કમ્બલ કર્યું છે. આજે સાંજે સાત વાગે મારે ત્યાં આવવાનું તેણે મને વચન આપ્યું છે; મારે નિશ્ચિત

રહે. ” બાલા બેરીસ્ટર અને શંખ પ્રસાદ સાથેજ બોલી ઉઠ્યા “ અ
તિ આનંદની વાત ! ” આવાર્તા આટલેથીજ અટકી અને બાલા બેરી
સ્ટરને પડતો મુકી શંખપ્રસાદ અને મરઘાભાઈ એ ત્યાંથી ચાલવા માં
ડ્યું તેમને જતા જોઈ બાલા બેરીસ્ટરે તેમને રોક્યા અને બોલ્યો, “ત-
મે બન્ને હવે પરવારીનેજ આવજો; યાર ! શું કંઈ ? હું લાચાર છું;
કારણ કે મારો ડેસો નાહક બડબડે, નહિતો તમને અહીંજ જમાડી લેત;
પરંતુ ભુલશે નહિ; સાત વાગ્યાં પહેલાં આવજો ! મરઘાભાઈ ! વિ-
ધાને તો તારી સાથેજ તેડતો આવજો; અને શંખપ્રસાદ ! તું શંકરલા
લને બોલાવતો આવજો; વળી તેને રહેજે કે વિધા માલ સાથે સાંજે
સાત વાગે જરૂર આવવાની છે માટે તું પણ માલ મતા સાથેજ લેતો
આવજો જાઓ હવે; હું પણ જરા નસતો કરી લઉં ” ક્ષણેક ઉપર
દારનો દરવાજો ઠાઠ દર્શાવતો તે ઝોરડો શુન્ય થઈ પડ્યો. ત્રણે બેવકુ-
ફના સરદાર મિત્રો ભુદા પડ્યા.

*

*

*

*

સાડા છ વાગી ગયા હતા; બાલા બેરીસ્ટર અત્યારે પોતાના
ઝોરડામાં એકલોજ બેઠો બેઠો કાઠની માર્ગ પ્રતિક્ષા કરતો જણાતો હતો
પોતે પહેરેલા બકીટના ખીસ્સામાંથી વારંવાર ઘડીઆળ ખેંચી કાઢી તે
સમય જોતો હતો; તેની ધૈર્યતાનો અંત આવ્યો; તે એકદમ બોલી ઉ-
ઠ્યો, “ સાતમાં પાંચજ મીનીટ બાકી રહી; હજી કાંઈ આવ્યું નહિ !
તેનું કારણ શું ! ” ઉપરના શબ્દોઆર સાથેજ કાઠના આવવવાનો
તેણે પગ રવ સાંભળ્યો; તે ઉઠ્યો; દાર તરફ દોડ્યો; કાંઈ માલુમ પડ્યું
યું નહિ; આખરે નિરાશ થઈ ખિન્ન વદને પાછો ફર્યો અને હીંચકા

ઉપર જરા આડો થયો ! વળી પુનઃ જોડો થયો; ઘડીઆળમાં નેત્રુ; સવા સાત વાગ્યા હતા; સમય વીતાવવા ટેવેલ ઉપરથી દીવાસળીની પેટી લઈ ખીડી સળગાવી અને શંખ પ્રસાદ હાથમાં એક નાની પેટી લઈ શંકરલાલ સાથે ત્યાં હાજર થયો અને બાલાબેરીસ્ટરને પ્રુછ્યું “ હજી ! મરઘાભાઈ આવી પહોંચ્યો નથી કે શું ? કેમ તેને વાર લાગી ! ” બાલા બેરીસ્ટર તેના મનનું સાંત્વન કરતો બોલ્યો “ આવ તો હશે; વિદ્યાને લીધેજ તે રોકાયો હશે. ” ઉપરના શબ્દો તે બોલી રહ્યો એટલામાં તો મરઘાભાઈ વિદ્યા સાથે ત્યાં હાજર થયો, ત્રણે મિત્રો એ ખુરશી ઉપર પોતાની બેઠક લીધી; વિદ્યા અને શંકરલાલ હિંચકા ઉપર બેસવા લાગ્યાં. બાલા બેરીસ્ટર વિદ્યા પ્રત્યે બોલ્યો, “ કેમ વિદ્યા શંકરલાલ તૈયાર થઈને આવ્યા છે; તું પણ તૈયાર તો છેતી ! આજે રાત્ર મેલમાં તમારે જવાનું છે; શંકરલાલને ત્યાં તું સુખી થઈશ; વળી વિદ્યા ! તને માડી મળશે; ફરવા વાડી અને બાગ બગીચા મળશે; તારે શોખ પુરો કરવા માલ મતા મળશે; પછી તને શું વધુ જોઈએ ? વિદ્યા ધીમેથી બોલી “ મને તો પતિ સુખ વિના ખીજ કશાની ઇચ્છા નથી; મુવો એ લક્ષ્મીલાલ ! એ આઠ વરસનો અને હું સોળ વર્ષની મને તે શું સુખ આપી શકવાનો હતો ! વાર ! બાલા બેરીસ્ટર ! આશુક માશુકનો સંયોગ કરાવી આપ્યા બદલ હું તમને જેટલું ન આપું તેટલું થોડું છે; પરંતુ હ્યો આ એક વીંટી ! ” “ અને હ્યો આ એક હાર ! ” શંકરલાલ બોલ્યો અને બાલા બેરીસ્ટરને તે હાર આપ્યો. બાલા બેરીસ્ટર ખુબ ખુશ થયો. વાઈન ગ્લાસોમાં ઉપરા ઉપરી ડોઝ ભરાવા માંડ્યા; વિદ્યાએ લેવામાં જરાપણ બાકી રાખી નહિ.

(અપુર્ણ)

પ્રિય વાંચક ! વિદ્યા શંકરલાલ સાથે ન્હારી તે રાત્રે ક્યાં ગઈ
ત્યાં શું શું બન્યું ? એક એડીટરનો મેળાપ ! વિદ્યા સુધારાના પાયા
ઉપર ! બાલા બેરીસ્ટરની બીગરી વિગેરે ચમત્કારીક ઘટનાં વાંચવાની
છઠ્ઠા હોય તો અમારી બીજી વાર્તામાળાના અગાઉથી ગ્રાહક થઈ નામ
નોંધાવો.

લખનાર

બેજન

અભક્ષા ભક્ષની પેટા વારતા.

એક સમયે ભોજરાજ પોતાના સુગંધીમય બગીચાની અંદર
હવા ખાવા માટે પધાર્યા તેમની સાથે પોતાના વિદ્વાન પંડીત કાલીદાસ
પણ હતા. બગીચામાં ફરતાં ફરતાં રાજાજીના મનમાં કાંઈક વિચાર આવ્યા
વતાં કહ્યું પ્રિય “કાલીદાસ આદિપદ સમગ્ર છે. જોકે તેનો રંગ રતાશ
પડતો પીળો છે અંદરનું તેણે પણ પીળું છે. બની રહી છે તો
તેનો ધુમોરો કેમ થશે નીકળે છે તે તેનો ખરેખરો ખુલાસો
આપશે ? ”

કાલીદાસે ઉત્તર આપ્યો. “સાહેબ આ પ્રશ્નનો ખુલાસો માત્ર એજ છે કે મહારાજા! દિપક પોતે અધકારને ખાધ જાય છે માટે તેનો (પ્રકાશ) જોડે ધુમાડો પણ કાઢે નીકળે એમાં કંઈ પણ નવાઈ નથી. માટે માણસ જેવા જોરાક ખાય છે તેવાજ તેનો (આકાર) એટલે તેવીજ બુદ્ધી આવે છે. પ્રિય વાંચકો! આવાજ કારણોને લીધે દરેક માણસે અલક્ષા લક્ષ તજવોજ જોઈએ એમાં ઘણા ગુણ છે. એક તો હિંસા થાય છે એ મહાન પાપ છે. પરમેશ્વરના કરેલા કરમાન તોડ્યાનો ગુનો થાય છે. વળી બુદ્ધી પણ ભ્રષ્ટ થાય છે માટે અલક્ષા લક્ષ તજે એજ લેખકનો હેતુ છે.

સાહેબ ! હવે વિચાર શેનો ! સમય મોડો છે!!!

અમારું ' રત્ન-દિપક ' વાંચ્યું ! તેના પ્રકાશક તરફથી દુકા
સમયમાં એક પુસ્તક બહાર પડ્યાર છે ! ' રત્ન-દિપક ' કરતાં સર્વો
ન્તમ શ્રેષ્ઠતા ધરાવનાર રસીલી વાર્તાઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર
વામાં આવ્યો છે ! નીચેનું ફોર્મ ભરી કાઢો અને સાથે અટીઆનાની
પોષ્ટની ટીકાઓ ખીડી પુસ્તક ઘેર બેઠે મંગાવીશ્યો ! ! !

મહેરબાન સાહેબ,

આપના પુસ્તકની નકલ મોકલી આપશો. તેની કીમતની
ટીકાઓ આ સાથે ખીડી છે, એજ લી. (પુરૂં સરનામું લખવું)

સાહેબ ! આપને શું છપાવેવું છે !

છપાવતાં અગાઉ આ અમારી સલાહ ફક્ત એક જ વેળા લેવા
ખાસ લખામણ છે લખો:—

ફત્ત-દિપક ઓફીસ—નડીયાડ.

સોટચનું સોનું ! ! !

તદ્દન નરો માલ ! આવી પહોંચ્યો છે ! દુનિયાની કારીગરીની
અદ્ભુત યાદગીરીની ઇચ્છા હોય તો પધારો ! ! !

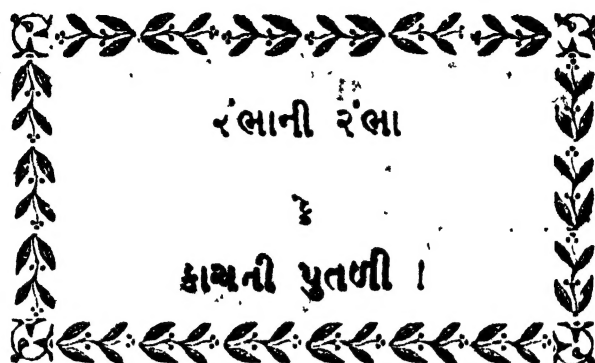
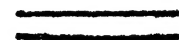
ક્યાં ! મેસર્સ સી. એમ. અધર્સની કંપનીમાં !

સ્ટેશનરી, હોજીયરી, પરફ્યુમરી, ચાલ કાપ્તી, તેમજ સી. એમ.
અધર્સની ખાસ વીભાષતી ઉંચી બનાવટની ટોપીયો છુટક તથા જથ્થા
બંધ મળી શકશે ! ! !

સી. એમ. અધર્સની કંપની રીઝીરોડ—અમદાવાદ

અને નડીયાડ.

છપાય છે! એક અત્યુત્તમ નવલ કથા! છપાય છે!

રંભાની રંભા

કાથની પુતળી !

(ચંડાળ ચોકડી.)

લખનાર—શિવ પ્રસાદ. ગો. કે. ચ. રીયા.

આ પુસ્તકમાં કળેડથી નીખજતું દુષ્ટ પરિણામ, વહેમી મિત્ર નો પ્રેમમાં વહેમ, દુર્ગુણી મિત્રોના સહવાસમાં રહેવાથી આવી પડતી ઉપાધી, રંડ પુત્ર શાહનદા, શ્રીમતોના શેખ, સમજનતા, મિત્રતી મિત્ર લક્ષિત વિગેરે વિગેરે પ્રકરણો વાંચકને આનંદ પમાડે તેવાં છે. મુલ્ય રૂપીઓ સવા. નામ નોંધાવો.

મળવાનું કોઈપણ

રત્ન-દિપક બોર્ડીસ-નડીઆદ

જાહેર ખબર

આ પુસ્તક નીચેના દેકાણેથી રોકડી કીમતે મળશે:-

રત્ન-દિપક ઓફીસ-નડીઆદ

શ્રી. કે. કંધારીઆની કંપની અમદાવાદી બજાર-નડીઆ

શિવેશ્વરસાહ. જી. કંધારીયા ચમલા-નડીઆદ

ડી. એમ. ડાકતરનાં.

દરજનો મહત્તમ ગમે તેવી જુની કાગળી અથવા કાલ દાદરને
હાવી નાખુદ કરે છે કિં. ડબી એકના જ આના.

મળવાનું દેકાણું કાળુપુર બોધવાડ

ડી એમ. ડાકતર.

શુદ્ધિપત્ર.

જુદ.

લીટી અશુદ્ધ

શુદ્ધ.

૧

૩

૬

૧૨

જાણી

પોતાનું મુત્ર જમા.

૩૦

૩૬

૪૦

